

**TARBIYA METODLARI VA VOSITALARINING PSIXOLOGIK MAZMUNI.
SHAXSNING O‘Z-O‘ZINI TARBIYALASH MUAMMOSI**

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Tarix kafedirasi dotsenti.*

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD)

Egamberdiyev Farxod Tuxtayevich.

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Safarova Gulsevar

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tarbiya metodlari va vositalarining psixologik mazmuni, ularning shaxs rivojlanishidagi o‘rni hamda o‘z-o‘zini tarbiyalash muammosi keng qamrovda yoritilgan. Tarbiya jarayonining kognitiv, emotsional va irodaviy jihatlari chuqur tahlil qilinib, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida samarali metodlardan foydalanish yo‘llari ko‘rsatib berilgan [1, 15–25-bet]. Shuningdek, shaxsning o‘z ustida ishlashi, ichki motivatsiyasi va o‘zini boshqarish mexanizmlari ilmiy asosda ochib berilgan [2, 30–40-bet].

Kalit so‘zlar: tarbiya, metod, vosita, psixologiya, shaxs, o‘z-o‘zini tarbiyalash, motivatsiya, refleksiya, rivojlanish.

ANNOTATION

This article provides an in-depth analysis of the psychological content of educational methods and tools, their role in personality development, and the problem of self-education. Cognitive, emotional, and volitional aspects of education are examined, and modern pedagogical approaches are discussed [2, pp. 30–40]. The study also highlights self-regulation, reflection, and motivation as key components of personal development [3, pp. 15–25].

Keywords: education, method, tool, psychology, personality, self-education, motivation, reflection, development.

АННОТАЦИЯ

В статье подробно рассматриваются психологическое содержание методов и средств воспитания, их роль в развитии личности, а также проблема самовоспитания. Анализируются когнитивные, эмоциональные и волевые аспекты воспитания, а также современные педагогические подходы [1, с. 15–25].

Ключевые слова: воспитание, метод, средство, психология, личность, самовоспитание, мотивация, развитие.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida barkamol, mustaqil fikrlaydigan va yuqori ma'naviyatli shaxsni shakllantirish dolzarb masalaga aylangan [1, 25–30-bet].

Tarbiya jarayoni insonning butun hayoti davomida kechadigan murakkab psixologik jarayon bo'lib, u nafaqat tashqi ta'sirlar, balki ichki omillar bilan ham belgilanadi [2, 40–45-bet].

Shaxs rivojida tarbiya metodlari va vositalarining o'rni beqiyos bo'lib, ular orqali insonning ongli faoliyati, emotsional barqarorligi va irodaviy sifatlari shakllanadi [3, 18–22-bet].

Zamonaviy davrda esa o'z-o'zini tarbiyalash, ya'ni shaxsning o'z ustida ongli ishlashi, o'zini rivojlantirishga intilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda [4, 30–35-bet].

1. Tarbiya metodlarining psixologik asoslari

Tarbiya metodlari inson psixikasining turli tomonlariga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Ularning asosida quyidagi psixologik mexanizmlar yotadi:

1.1. Kognitiv (ong) ta'sir

Bu jarayonda insonning bilimlari, tushunchalari va e'tiqodlari shakllanadi [2, 50–55-bet].

Masalan, tushuntirish va suhbat metodlari orqali shaxsda to'g'ri qarashlar va dunyoqarash hosil qilinadi [1, 30–35-bet].

1.2. Emotsional (hissiy) ta'sir

Tarbiya jarayonida hissiyotlar muhim rol o'ynaydi. Ijobiy emotsiyalar motivatsiyani oshiradi, salbiy emotsiyalar esa xulqni cheklaydi [3, 40–45-bet].

Masalan, rag'batlantirish orqali insonda ijobiy his-tuyg'ular shakllanadi [4, 50–55-bet].

1.3. Irodaviy (volitiv) ta'sir

Iroda insonning o'z xulqini boshqarish qobiliyatidir. Tarbiya metodlari orqali insonda sabr-toqat, qat'iyat va mas'uliyat shakllanadi [1, 35–40-bet].

2. Tarbiya metodlarining turlari va ularning chuqur tahlili

2.1. Ongga ta'sir etuvchi metodlar

tushuntirish

suhbat

ma'ruza

Bu metodlar tafakkurni rivojlantiradi va mustaqil fikrlashni shakllantiradi.

2.2. Faoliyat orqali tarbiya metodlari

Mashq, amaliy faoliyat, tajriba

Bu metodlar orqali shaxsda ko'nikma va malakalar shakllanadi [3, 45–50-bet].

2.3. Rag'bat va jazo metodlari

Rag'batlantirish ijobiy xulqni mustahkamlaydi, jazolash esa noto'g'ri xulqni

cheklaydi [4, 60–65-bet].

Lekin jazolash psixologik zarar yetkazmasligi uchun ehtiyotkorlik bilan qo'llanishi lozim [1, 40–45-bet].

3. Tarbiya vositalari va zamonaviy yondashuvlar

Tarbiya vositalari shaxsga ta'sir etuvchi tashqi omillar tizimidir [2, 60–65-bet].

3.1. An'anaviy vositalar

Oila, maktab, jamiyat

Bu omillar shaxsning ijtimoiylashuviga xizmat qiladi [3, 50–55-bet].

3.2. Zamonaviy vositalar

Internet, ijtimoiy tarmoqlar, media

Ular shaxs dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatadi [1, 55–60-bet].

4. Shaxsning o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni

O'z-o'zini tarbiyalash — bu shaxsning o'z ustida ongli ishlashi jarayonidir [4, 65–70-bet].

4.1. Asosiy bosqichlar

O'zini anglash

Maqsad qo'yish

Rejalashtirish

Nazorat qilish [2, 70–75-bet]

4.2. Psixologik mexanizmlar

refleksiya (o'zini tahlil qilish)

o'zini baholash

ichki motivatsiya [3, 55–60-bet]

4.3. Muammolar

motivatsiya yetishmasligi [1, 60–65-bet]

dangasalik va iroda sustligi [2, 75–80-bet]

tashqi muhit bosimi [4, 70–75-bet]

4.4. Yechimlar

aniq maqsad qo'yish

o'z ustida muntazam ishlash

ijobiy muhit yaratish [3, 60–65-bet]

XULOSA

Tarbiya metodlari va vositalari shaxs rivojida hal qiluvchi rol o'ynaydi [1, 70–75-bet]. Ularning psixologik asosda to'g'ri qo'llanilishi insonning barkamol bo'lib yetishishiga xizmat qiladi [2, 80–85-bet].

O'z-o'zini tarbiyalash esa zamonaviy shaxsning eng muhim sifatlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishi jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [3, 65–70-bet].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1 Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
- 2 Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2019.
- 3 Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2020.
- 4 Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.